

РУБАЙЛАР

8189927101

5-45

002

Қ.А.Ясауи атындағы ХҚТУ баспаханасы
А.Ү.Ұ. Basımevi

Түркістан-2003

РАХМАНҚҰЛ БЕРДІБАЙ

РУБАЙЛАР

Түркістан-2002 жыл

ББК 84(5 Қаз)

Б45 Рубаулар-Түркістан, 2002

... бет

ISBN 9965-450-58-7

Көрнекті ғалым, публицист жазушы, Қазақстан Ұлттық Ғылым академиясының мүше-корреспонденті, филология ғылымдарының докторы, профессор, Қазақстан ғылымына еңбегі сіңген қайраткер, Шоқан Уәлиханов және “Түрік дүниесіне қызмет” сыйлықтарының иегері Рахманқұл Бердібайдың қазақ фольклоры, әдебиет тарихы мен сыны, түріктану мәселелеріне арналған шығармашылығы зиялы жұртшылыққа жақсы таныс. Ал оның өлеңдері ... дегенге қазіргі қауым жатырқап қарауы мүмкін. Р.Бердібай әдебиет әлеміне қадам қойғанда алғашқы тәжірибесін өлең жазудан бастаған. Оның жекелеген өлеңдері 1945-1955 жылдар аралығында “Оңтүстік Қазақстан”, “Ленин жолы”, (Қызылорда), “Коммунизм таңы” (Алматы) газеттерінде жарық көрген. Содан берідегі жарты ғасыр ішінде ол әдебиет сыны мен тарихы, фольклортану саласында 40 кітап, 1200 мақала жариялады; еліміздің ең ірі ғалымдарының сапына қосылды; еңбектері шетел тілдеріне аударылды. Бірақ, Рахаң назым-поэзиядан мүлде қара үзіп кетпей, өмірінің әр кезеңінде толғандырған ойларын қойын дәптеріне, күнделіктер арасына жеке шумақтар-рубаулар түрінде жазып отырған екен. Сол рубаулардың біразын ғалымның 75 жылдығына орай кітапша етіп шығаруды жөн көрдік.

Б $\frac{4702250202}{00(05)-02}$

ISBN 9965-450-58-7

-1-

Сақтасын әуел баста жаңылыстан,
Сабыр берсін көңілге алып ұшқан.
Жаратқан өшірмегей үміт отын,
Кем қылмай сүйініштен, сағыныштан.

-2-

Көңілдің қанағатшыл болса көзі,
Көрінер жеткілікті аздың өзі.
Құнығудың дертіне шалдыққанның
Көзіне көрінбейді жердің жүзі.

-3-

Жәһілдік жақсылықты алыс қылар,
Көр көңіл үйренуді намыс қылар.
Білімнің тұнығынан қанып ішсең,
Жырақты жақын қылып таныстырар.

-4-

Біреудің іздегені — білім нұры,
Біреу жүр өсек андып, бейне ұры.
Күн мен түндей алмасқан, қайран өмір
Таусылмас мәңгі-бақи тылсым сыры.

-5-

Бел асып, асу асып, арымай-талмай,
Алпысқа келдің, ажал дерті шалмай.
Ел мерейін көтерген бір сатыға
Айт, кәне, іс пен сөзің болса қандай?

-6-

Уақыт өтер-кетер зуылдаған,
Тағат қылып бір сәтке бұрылмаған.
Бүгінгі істі қалдырма ертеңгіге
Кезегі өтсе, оралу бұйырмаған.

-7-

Өзгермес табиғаттың заңы қатал,
Шыққан күн, мерзім келсе, ол да батар.
Күлмектің де бар екен жыламағы,
Тәтті жеген ащының дәмін татар.

-8-

Тақыстар бар тажалдай дәуірлеген,
Қосылмас ынтымағы қауымменен,
Жазығы жоқ, көнімпаз пенделерге
Пілге үрген қандендей шәуілдеген.

-9-

Дүниеде нәрсе бар ма Күннен жарық,
Құлпыртқан күллі әлемді нұрға малып.
Жылжи-жылжи әлсіреп, талмаусырап,
Ол-дағы ұясына батар барып.

-10-

Мен едім өскен жеке, жалқы болып,
Ширадым бірте-бірте талқы көріп.
Қам көңілді толтырып, медет беріп
Шыққаның қандай жақсы артыма еріп.

-11-

Кезіктік басшыларға терең емес,
Мақтау мақұл, өзге сөз керек емес...
Мылқау деп ойламаңдар жұртшылықты,
Көзі соқыр, құлағы керек емес.

-12-

Маман ол, ойы жүйрік, сөзі сынық
Таласта танытқандай ақыл, білік.
Бірақ шындап келгенде екі жүзді
Сырты момын болғанмен, іші бүлік.

-13-

Жасынан үйреніпті арамдықты,
Тіл ұшымен айтады адалдықты.
Жылтыраған сөздері бейне перде
Тасалып тұратұғын қараулықты.

-14-

Атак, даңқын кетсе де шартарапқа,
Биіктен көрінсең де досқа, жатқа.
Мұның бәрі тосқауыл бола алмайды,
Ажал сәті төтелеп төнген шақта.

-15-

Өлшеулі өмір кешеді пенде пақыр,
Жинар білім, дүние қалмай қапыл.
Алды-артына қарайлап болмай жатып,
Білмей қалар келгенін заманақыр.

-16-

Бірі еді ол байыпты, саналының,
Пайда, зиян айырған ара жігін,
Жүргенде күйбең тірлік қамыменен
Кенеттен көз жұмылды, алды тыным.

-17-

Дос көңілінен артық па көрген пайда?
Қу дүние қалмаған қайсы жайда?
“Есептен достық қымбат” деп қасқайып,
Тапжылмай тұрар қайсар адам қайда?

-18-

Дүние қайта оралар, шықса қолдан,
Достықты кім түзейді, тайса жолдан?
Айнымайтын адал дос тапсаң егер,
Өмірдегі бәсі артық ол бір олжан.

-19-

Күш бар ма сүм ажалға қарсы тұрар,
Әпсәтте алыбынды алып жығар.
Шынардай бойлап өскен әсем өмір
Шарт етіп, кезі келсе, бір-ақ сынар.

-20-

Күтпеген түсі суық келді хабар,
Хал емес “орынды деп” пайыз табар.
Тағдырдың шешіміне қайрат сол-ақ
Жан жылап, екі көзден жасың тамар.

-21-

Біреу күліп жүреді, біреу жылап,
Жағдайын білер адам бар ма сұрап.
“Шындық” деген ұранға сене берме,
Әділдіктің ауылы жатыр жырақ.

-22-

Қолына кей адамның тисе мансап,
Демейді: “адасамын, кетем жаңсақ”.
Өзі шала, даналық қайдан келсін
Көңілің қалар барғанда шындық аңсап.

-23-

Өмірге біреу келіп, біреу кетер,
Бұл маусым мәңгілік деп сенбе бекер.
Заманның өзгермелі заңдылығы,
Деп тұрғандай: “қызықтың бәрі де өтер”.

-24-

Тазартпай ішіндегі кірін әр күн,
Аулына қоңсы қонбай ұят, ардың,
Өмірі арам ойлап, иман жимай,
Жасына жеткендер көп пайғамбардың.

-25-

Тағы да бүгінгі күн – “магнит дауыл”,
Ауруға да, сауға да тиген ауыр.
Әр айдың төрттен бірі “дауыл” болса,
Пенде халі қалайша болар тәуір?

-26-

Дүниеден жан бар ма опа табар,
Ажал-жылан бір күні сені шағар.
Ойды опырып, қырларды төңкерсең де
Тек жақсылық істерің есте қалар.

-27-

Талайлар сөз жүзінде ірі болған,
Әділет “батырының” бірі болған.
Кездескен қиындыққа төтеп бермей
Мансап пенен құлқынның құлы болған.

-28-

Қылмысы бар өлшейтін батпанменен,
Жалған алған орденді таққанменен.
Адалдықтан санада мысқал да жоқ,
Жылпостықпен әркімге жаққанменен.

-29-

Отаншылдық, парасат, биік мұрат
Деген ұғым “ғалымнан” жатыр жырақ.
Мансап қуған жандарды мақтауменен,
Қалт-құлт етіп жүргені құлша ұнап.

-30-

Тағдыр жолы кешеулеп келсе де кез,
Қажеті туды сырдың айтылар тез.
“Дем алмаса, тыныс жоқ” дегендей-ақ
Шығардым өзіңе арнап бір-екі сөз.

-31-

Дара шыққан сахрада сен бір гүлсің,
Сақталған дарияда ақық, дүрсің.
Аққу мойын, құлын тән, құралай көз,
Тұла бойың жарасым – күй мен жырсың...

-32-

Маған алыс жылуың қысқы күндей,
Салқын сұлу тартасың екпе гүлдей.
Үмітпен ықыласымды ұсынсам да,
Кете бердің сөзімді құлаққа ілмей.

-33-

Ашпақ едім жүректің қазынасын,
Сол үшін айттым ойдың بازیнасын.
Көптен бері жабырқап жүрген көңіл
Деп едім: “Сәті түссе, жадырасын”.

-34-

Амал қанша, ойымды құп алмасаң,
Әдеп жібін бұлқынып үзе алмасаң.
Бірақ мәңгі мойнына қарыз болар,
Құрбының мұңын ұғып, біле алмасаң.

-35-

Көзіне жер-жаһанда ешкімді ілмей,
Жүрмейтін зорлық қылмай, сескендірмей.
Секілді әжүж-мәжүж жалмауызды
Жоятын ер туар ма Ескендірдей?

-36-

Сөз шықты бұл заманда “ғаламдану”,
Анық аты-бүлдіргіш, арам қару.
Есірік боп бұл сөзге ергендердің
Ақыры адасу мен арандалу...

-37-

Тас жарып, тау қопару емес бұйым,
Бұруға да болады дария суын.
Бірақ та білім, дарын – бәрін жисаң,
Мінездің кесепатын түзеу қиын.

-38-

Өмірде толып жатыр шер менен мұң,
Орны толмас өкініш қаншалық мың...
Соның зоры – аяулы ана арманы,
Қызығын көре алмаған ұл-қызының.

-39-

Ит риза абалап үргеніне,
Надандар мәз сұмдықты білгеніне,
Зұлымдықтың күллісі татымайды
Жақсының жадырап бір күлгеніне.

-40-

Сұмдықтың алыс, жақын шегі болмас
Іздесең, мінезсіздің емі болмас.
Дүниенің төрт бұрышын кезгеніңмен,
Жақсыға жаны жайсаң теңі болмас.

-41-

Бойласаң да білімнің тереңіне,
Қанықсаң да дүние дерегіне,
Білгенің бір, білмесің тоқсан тоғыз.
Шықтым деме парасат кемеліне.

-42-

Адам күші асады алып пілден,
Көр көңілді жібітер қызыл тілмен.
Көп нәрсеге жетсе де алғыр ақыл,
Қиын екен өзінді танып білген.

-43-

Көңіл шіркін кезеді алысыңды,
Бөгет құрлы көрмейді ғарышыңды.
Бірақ бәрі ғаламның тозаңындай —
Жинасаң ілім, білім табысыңды.

-44-

Дүниеде мамандықтың бәрі керек,
Сый тұтса, еңбегінді жұртың елеп.
Кәсіпті түгелімен меңгерсе де ел
Ар ойлар азаматтың орны бөлек.

-45-

Танытқан сәби кезден дүние сырын,
Ұсынған әлемдегі білім гүлін,
Тең келер саған, сірә, қазына жоқ —
Асылым, баға жетпес, туған тілім.

-46-

Айтарсың, жан қысылса, арызыңды,
Өтерсің әлде кімге қарызыңды.
Өмірлік таусылмайтын міндет деп біл
Өзіңнің елге деген парызыңды.

-47-

Талайлар пайда түспес іске шабан,
Қол қайырын пұлдаған нағыз надан.
Жақсылығын аямас ешкімнен де
Борышын биік тұтқан кәміл адам.

-48-

Біліммен, тәжірибемен қаруланып,
Дәрігер тәннің емін табары анық.
Қандай білгір емдейді ебін тауып,
Жаныңды қансыраған жараланып?

-49-

Бейне бір атқандай таң арайланып,
Білімділер жол табар, бағдар салып.
Ал наданның санасы түнменен тең
Құлатар соқырдайын жарға апарып.

-50-

Татқан жандар өмірдің тәттілігін,
Көрмей қалмас ақыры қаттылығын.
Секілді күн мен түннің алмасқаны,
Өмір заңы — қозғалу алмай тыным.

-51-

“Алтын жатқан жерлерде айдаһар бар”,
Бал жинайтын араның уы заһар.
Гүлге аралас өседі тікенек те
Зымыстанмен алысып туар баһар.

-52-

Өмір сырғып өтеді, аялы жоқ,
Кәріні де, жасты да аяуы жоқ.
Оңған бояу секілді билік, байлық
Бір ғылымнан басқаның баяны жоқ.

-53-

Әрбір адам іздейді тағдыр сыйын,
Өмір жолы кейде ашық, кейде қиын.
Алмағайып асу мен тосуларда
Тозбасын адамшылық, тозсын киім.

-54-

Әзір бол шындық үшін алысуға,
“Жықпадым” деп кетпесін салың суға.
Бірде озарсың қуанып, бірде өкініп,
Ұтылмасаң болды өмір жарысында.

-55-

Мақсатсыз сүрген өмір бәрі жалған,
Жетпесең ойлағанға, ол бір – арман.
Тіршілік базарында несі қызық –
Тауардай керексіз боп өтпей қалған.

-56-

Дүние көрінеді шексіз болып,
Аумағын таңу қиын оймен шолып.
Ал адамның өмірі қас қағымдай
Бейне қонақ, кеткендей бір күн қонып.

-57-

Көп адамның түбіне өсек жетер,
Өсек шындық екен деп сенбе бекер.
Жақсыны емес, жамандық көп іздесең,
Азды-көпті бағанды жойып кетер.

-58-

Пайда жоқ тоқтау білмес бейпіл тілден,
Одан гөрі жақсырақ үнсіз жүрген.
Әлдекімнің тағдырын өлшегенше
Жанындағы жақынды сыйлап үйрен.

-59-

Жігітке жақсы нәрсе қосы оңалған,
Қосы оңалған кісінің ісі оңалған.
Ондай жанның еселеп ырысы артып,
Келешекке беттеген көші оңалған.

-60-

Адамдық парасатты игермедік,
Жақсы үлгіні жат көрдік, үйренбедік.
Иттікті қулық санап дағдыланып,
Күн сайын көрсек сұмдық, жиренбедік.

-61-

Күн көрдік ар-ұятты “алдап” жүріп,
Жыл өткіздік қызметтен қалмай жүріп.
Күш-қуатты сарп еттік болмашыға
Сөз сапырдық, шын іске бармай жүріп.

-62-

Қысқа өмірдің қадірін терең түсін,
Мәңгі өлмей қалуға келмес күшін.
Ішкен, жеген, ұйықтаған мақсұт емес,
Өмір керек жақсылық жасау үшін.

-63-

Әрбір адам бұйырған дәмін татар,
Жақсы да, жаман да өтер түзеп қатар.
Жаманның жоқ болғаны еленбейді,
Жақсының мерт болғаны елге батар.

-64-

Ісіңнің ақтығына керек сенім,
Өкінбе жұмсалды деп қайрат тегін.
Еңбегің мұратына жеткендігі –
Артында іздейтуғын қалса елің.

-65-

Елтісең дүниеқорлық қызығына,
Шықпассың адамдықтың құзырына.
Қанағатты құнығу басып кетсе,
Жеткенің азғындаудың сызығына.

-66-

Шынымен ел қамына болсаң алаң,
Міндет көп азамат деп артар саған.
Ізгілікке жүз рет шақырғаннан
Керек-ақ нақтылы іске қойсаң қадам.

-67-

Жұт болып, мал қырылса, орны толар,
Көшкен ел жайлауына қайта қонар,
Халықтың рухына зақым түссе,
Қандай ем жазылуға дауа болар?

-68-

Қайсы бір көмескі жан, шала кісі,
Келгенмен өзін ұлы санағысы.
Қояды әркімді де өз орнына
Тарихтың қате кетпес таразысы.

-69-

Елге қарап данышпан ерлер туар,
Ел арманы жолына белін буар.
Ақыл, қайрат, намысы толық жұрттар,
Дұшпанына алданбай, қарсы тұрар.

-70-

Ажал төнсе, тар етіп заманыңды,
Еркінменен бұрғызбас табаныңды.
Ақылың Аплатондай болса-дағы
Әпсәтте тауысады амалыңды.

-71-

Дүниені жақсылық пен мейірім түзер,
Ізгі жандар көңілден маржан тізер.
Достықтың кемесіне мінген адам
Токтамай, мұратына алыс жүзер.

-72-

Жетсе үкімі тағдырдың дүние қаран,
Кетерсің алды-артына болмай алаң.
Өшпейтін өмірдегі ескерткішің –
Қалса артыңда ізбасар бала-шағаң.

-73-

Жандар бар жыртқыш мінез, суық түсі,
Өзгенің қасіретімен болмас ісі.
Тежеусіз, қанағатсыз, тәубасы жоқ,
Қылығы-аң, тек қана аты – кісі.

-74-

Қазақтың қасіретті жайы мәлім,
Жөндеуге бүлінгенін келе ме әлің?
Бұл елге болысамын дегендердің
Өзгеден алабөтен соры қалың.

-75-

Еткен еңбек не керек, күй болмаса,
Ішкен-жеген қызықсыз, сый болмаса.
Не пайда атақ пенен абыройдан
Бақыт толы басында үй болмаса?

-76-

Өзіне жат, өзгеге елбек қаққан,
Халқын сатып, лауазым, мансап тапқан.
Табанының бүрі жоқ, жылпос, жылтыр
Басшылардан халайық мықтап сақтан.

-77-

Ысқаяқ жылпостарды санадық зор,
Кем тұтып, дарындыға бермедік қол.
Жақсы мақсат, ізгі ойдың беті қайтып,
Игілік өрістеуге таппады жол.

-78-

Алыпсатар, делдалды ұлық тұттық,
Қауқары жоқ бос сөзді жүндей тұттік.
Ұят, аят, парызды таптап өтіп,
Азып-тозу шегіне келіп шықтық.

-79-

Адамда асыл мұрат, қалмады иман,
Алшандап озды тынбай дүние жиган.
Мансап, атақ кіліті таныстықта,
Жан азайды нәпсісін тежеп, тиған.

-80-

Шабан озды хас жүйрік дүдділіңнен,
Мылқау озды сұңғыла білгіріңнен,
Жар түбінде жататын жапалақтар,
Асып түсті қырғидай ілгіріңнен.

-81-

Мәңгі тұрған жоғалды теңіз, көлдер,
Көк шалғынның орынын басты шөлдер.
Орман менен даладан аң, күс кетіп,
Жайпауытқа айналды биік дөңдер.

-82-

Тарихтың тағлымдарын елемедік,
Жақсы үлгіні құрметке бөлемедік.
Елді сатқан өккіні ер деп мақтап,
Жау пиғылға тоқтау сап тежемедік.

-83-

Ойсыз қылып өсірдік баламызды,
Жоғалттық дәстүр, елдік санамызды.
Көрінгенге жамандап елімізді,
Кетірдік қарап жүріп бағамызды.

-84-

Қадір тұтып көрмедік барымызды,
Ойламадық ел деген арымызды.
Ата-баба ісіне күйе жағып,
Жаудан бетер сындырдық сағымызды.

-85-

Әулікті бет-бетімен қатын, бала,
Тарығып ерлер көңілі болды нала,
Атаның билігіне ақау түсіп,
Ем болмай, ел сандалды таппай шара.

-86-

Етек алған сұмдықтан шошынбадық,
Зұлымдықты тежеуге қосылмадық.
Күні өткеннің күні артық деп иланып,
Ертеңгіні ескеріп, тосылмадық.

-87-

Иелі үй компасты кемеге тең,
Қауыпсыз оған құрдым, мұз бенен сең.
Бассыз үйдің сапары алмағайып,
Желқайықпен шыққандай мұхитқа кең.

-88-

Татсаң да қанша қызық, алуан шекер,
Дәуренің қас қағымдай бір-ақ өтер,
Түлкідей қашқан жалған дүниені
Құнығып, жетемін деп кума бекер.

-89-

Қасірет ауырлайды жеке келген,
Ұлы той әр нәрсені көппен көрген.
Жаратқан пендесінің асыл заты
Өзгенің қайғысына көңіл бөлген.

-90-

Не пайда ұлдан, сенім ақтамаса,
Жақсы ісінді жан салып жақтамаса.
Ата-баба арманын жадында ұстап,
Дәстүрінді ардақтап сақтамаса.

-91-

Ғанибет болса өмірде сүйенішің,
Әлсіреген шағыңда артар күшің.
Мың тәубе дүниеде жан сергітер
Жақсылық деген нәрсе болғаны үшін.

-92-

Сөз сөйленбес өншейін ермек үшін,
Ақыл айтып біреуді жеңбек үшін.
Адамды аюаннан айырамыз
Әділдік ұғымына келгені үшін.

-93-

Өмірдің талай түсіп талқысына,
Мінеки келіп қалдық алпысыңа.
Мұраттың алға қойған ақталғаны —
Халықтың ие болсақ алғысына.

-94-

Душпанның тоқтау білмес жаласы көп,
Көңілдің суық тартар наласы көп.
Сан сұмдықтың уытын қайтаратын
Аяулы әзиз достың бағасы көп.

-95-

Кемшілікті мойындау қиын аса,
Шындық сорлы жатады көзден таса.
Ешбір халық шын азат бола алмайды,
Азаматтық санасы оянбаса.

-96-

Өңгіменің сыры көп, алуан рең,
Қасаң сөздер жүрекке болмайды ем.
Жаны жайсаң жақсымен дидарлассаң,
Көңілге нұр себілер лебізінен.

-97-

Періште боп көрінбе, болсаң бүлік,
Алдама елді жендеттік қылып жүріп.
Ешкімді Алла үкімі құтқармайды,
Кетсе де көкке ұшып, жерге кіріп.

-98-

Жері жоқ әлсіздердің теңдік алған,
“Тенеремін” деген сөз бәрі жалған.
Қасқыр мен қой дос болсын дегеніміз
Елестейді секілді әдемі арман.

-99-

Бақыт деген — өмірдің екінші аты,
Көз жетпейді түбіне, жұмбақ заты.
Жылжып кетсе, артына қайта оралмас
Өмірің — сол тірліктің әрбір сәті.

-100-

Көп нәрсеге жеткенмен ақыл күші,
Шектеулі адамзаттың талпынысы.
Сол шеңберден шықпайсың бұлқынсаң да,
Тағдырына ризалық — пенде ісі.

-101-

Адамға керек нәрсе сенім деген,
Сенімсіз еш қиындық берілмеген.
Қол жетпестей мұратты биіктегі
Ақыры еңбекші алар ерінбеген.

-102-

Махаббат — тіршіліктің шырқау шағы,
Жайнаған жемісі мол бақша бағы.
Рухтың жарасымды жалыны ол
Мақсаттың салтанатты биік тағы.

-103-

Нәсіптіге бұл өмір күндей күлген,
Кейбіреуге тек қана азап үйген.
Тағдырдың сәттілігі қонған жандар
Әрбір күнін ұжмаққа теңей білген.

-104-

Кеше ол өктем еді кеуде керген.
Бүгін ғаріп, аурудан азап көрген.
Пенденің ғапiлдiгi осында ғой
Ұмытады Алланы тiрлiк берген.

-105-

Адамдарды күпірлік зілі басты,
Тәубасы жоқ такаббар шектен асты.
Не сенім жоқ, иман жоқ көңілінде
Көрдiк талай тыюсыз өскен жасты.

-106-

Жеке адамдар жаңылса, жолдан жазып,
Түбінде қармайтұғын табар қазық.
Жөнге салар құдырет табылар ма
Егерде жаза басса бүкіл халық?

-107-

Өлшесек көлемімен күллі жаһан,
Тозаңнан да кішкентай әрбір адам.
Бірақ оның көтерген қайғы жүгін
Жеңілдете алмайды бүкіл ғалам.

-108-

Ғылым көп біздер әлі игермеген,
Шикіміз қызыл сөзге құмар ерен.
Теңдікті ешкім сыйлап ұсынбайды
Алу керек оны ақыл, жігерменен.

-109-

Санада серпіп тұрған қарқын болса,
Жүрек отты, парасат салқын болса.
Үмітті шын жүзеге асыратын
Намысты қалың елің, халқың болса.

-110-

Халықтар мың жыл бойы бейбіт тұрған,
Бұл күнде зар илеп жүр жанжал, шудан.
Қасақы шайтан сұмның кесірінен
Жат болды адамдар да бірге туған.

-111-

Өзелден Сырдария тасып аққан,
Болатын жерге құнар, елге мақтан.
Бұл күндерде қалыпты құр сілемі
Обалы отаршылға қарғыс атқан.

-112-

Биік ұғым қазақта аға деген,
Керек оны түсіну санаменен.
Жасы үлкен көп, шын аға табылмайды
Нағыз аға халқына пана деген.

-113-

Күй түсіну адамға ол да сынақ,
Бұл қызықтан көп пенде қалған жырақ.
Алтыныңның бағасы мыстан төмен
Кеуде бітеу, шалағай болса құлақ.

-114-

Қазақта өнерпаздар болған талай
Секілді нұрлы сәуле атқан арай.
Мәңгіліктің сырласы Тәттімбетті
Жарасады десек те “күйдегі Абай”.

-115-

Лепірдік тамаша деп осы заман,
Әлемде жоқ деп біздей еркін адам.
Садақаға малданған диуанадай
Болыппыз басыбайлы құлдан жаман.

-116-

Жандар жүр қара нөпір иманы жоқ,
Әдеп пен мейірімнен жиғаны жоқ.
Пиғылы даладағы аңнан бетер
Салт, дәстүрді, үлкенді сыйлауы жоқ.

-117-

Жаңа нәсіл – дүбара ұл менен қыз,
“Келешек – осылар” деп бөсіп жүрміз.
Мәңгүрттігін сезбеген мазлұм жандар
Қалдырар ма артына игілікті із?

-118-

Құбылған күннен күнге туды заман,
Кісіні шошындырар сұры жаман.
Қияметтің күніндей тайғақ шақта
Олжаның үлкені сол – жүрсен аман.

-119-

Даңққа бөледі ол түрік тілін,
Жаратты осы тілде назым, ғылым.
Тіл тағдыры таласқа түскен шақта
Ұстайық Әлішердей күрес туын.

-120-

Ақындар ғасырынан биік тұрсын,
Адамзат даналығын жыйып тұрсын.
Әрі терең, әрі ойлы, әрі соны
Мағыналар өлеңіне сыйып тұрсын...

-121-

Адамнан иманы жоқ дінсіз тантық,
Тас керең, ғаріп-міскін тілсіз артық.
Азғыннан еш қасиет табылмайды,
Қойсаң да арқасына алтын артып.

-122-

Тағдыр жолы адамға емес мәлім,
Кім түсінер айтпаса кімнің зарын.
Арманы не пенденің бұл жалғанда
Кете алса ойдағының айтып бәрін.

-123-

Мен-дағы бір мінажат қылайын-ай,
Жаратқаннан кеңшілік сұрайын-ай,
Ата жолын ұстаған ілтипатпен
Болса, шіркін, ұлым дәл Құмайындай.

-124-

Келсең де шетқакпай боп көп жыл бұрын,
Тозбапты қасиетің, сымбат, сының.
Қазынам теңдесі жоқ дүниеде
Көркей, жаса мәңгілік, ана тілім.

-125-

Іске аспай жиып, теріп алған білім,
Тұрғанда сөз айтуға жетпей тілім.
Талайды елі бөтен табындырды,
Домбырам, қасиетті, сенің үнің.

-126-

Талай өмір бұл жерде ағып өткен,
Үндістер жоқ бұл маңда – бағы кеткен.
Өмір заңы қашан да осылай екен
Күшті келіп, әлсізді майып еткен.

-127-

Қайда үндіс тойлары шуға толған,
Тұтас халық құрыған, шөптей солған.
Ізі де жоқ олардың, әлем өзге,
Теңселеді жай ғана қалың орман.

-128-

Қоғам бұл көп нәрсеге қолы жеткен,
Жеткенше бұл деңгейге бейнет шеккен.
Өзгелердің мың жылдық мешеулігін
Екі ғасыр ішінде басып өткен.

-129-

Мұнда озған ақылды мен қабілетті,
Орнатқан солар үшін әділетті.
Әрекет қып тырбанған қорлық көрмей,
Жалқау мен кеше шеккен қасіретті.

-130-

Пенде жүрер мәңгіге жол тартқандай,
Бақидың құпиясына қол артқандай.
Ойласаң өмір, өлім екі арасы
Мерзім екен шоп-шолақ қас қаққандай.

-131-

Айнымастай болсайшы қатты сүйген,
Қышқыл тартпас болсайшы тәтті сүйген.
Достық пенен махаббат ол да өлшеулі
Мәңгі мұрат табады хақты сүйген.

-132-

Жарар үлгі алсақ біз шарифаттан,
Көңілі таза тәңірісін іздеп тапқан.
Өзінді өзің тежесең, мықтылығың,
Артық нәрсе жоқ екен қанағаттан.

-133-

Домбыраға сүйсінді тіл білмеген,
Оның үні сыр шертті күмбірлеген.
Күйдің сазы жүрекке бұрын жетті
Сөзден гөрі шалағай шүлдірлеген.

-134-

Көрдім мен ұлы мұхит терең суын
Көрдім мен бұл заманның биік үйін.
Олжаның ең үлкені – көрген, білген
Арман не, толық алсаң тағдыр сыйын.

-135-

Талайлар түкке алғысыз, екі жүзді,
Биледі, сайрандады, салтты бұзды.
Сөз бен іс қосылмастай екі айрылып
Қасиет ел сенетін қалмады ізгі.

-136-

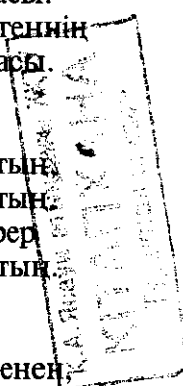
Тажалдай тасығандар мейманасы,
Азғандар ортасы мен айналасы.
Кеше төж бен тахытты игергеннің
Биіктен бір-ақ түсті сайға басы.

-137-

Мерейі үстем болды ақиқаттың,
Бет-пердесі ашылды ісі жаттың.
Нәтижесін кейінгі әулет көрер
Басталды тура көші тарихаттың.

-138-

Істес болған адамдар ақшаменен,
Болмайды екен жұмысы басқаменен.
Ұят, парыз, қанағат деген сөзге
Мылқау, керең жандардай қақпайды елен.

-139-

Сұм пейіл, хас дұшпандар келсе қарсы,
Лезде жынын қаққан қайран қамшы.
Намыс, ерлік оянып келер ме екен
Жамағат, сол қамшыны қолыңа алшы!

-140-

Ұсақ екен ол жігіт, ірі деген
Көсемнің кең ойлайтын бірі деген.
Ақылын атақ пенен мансап билеп
Ел алдына шықпақ па шыныменен?

-141-

Еліне лайықты болса басшы,
Маңында адал серік жүрсе қосшы.
Басшы жалтақ, табаны тайғақ болса,
Жұрт сенімі қалайша ақталмақшы?

-142-

“Заты” жоқ ағайынның, аты ғана
Билеген отбасында қатын, бала.
Мейірім, бауырмалдық құрып бітсе,
Ел ішін бүтіндейді қандай дана?

-143-

Үлестен кей адамдар жүрсе қалып,
Аяймыз “бақытсыз” деп көңілге алып.
Көмекке келетұғын құдырет бар ма
Тарықса, теңдік көрмей бүкіл халық?

-144-

Аға жоқ қарындасты аялаған,
Қарындас жоқ ағасын бағалаған.
Көкірек, жат мінезді, қайырымсыз
Бар білгені – жақынын қаралаған.

-145-

Өмірдің пәлекеті қашық тұрса,
Сәттілік таразысы басып тұрса,
Алдамшы атақ, дақпырт керек емес,
Абыройың заманында асып тұрса.

-146-

Жақсының елге ортақ шарапаты,
Жаманның жан шошытар кесепаты.
Бәрі де адам секілді көрінгенмен
Арада жер мен көктей жатыр парқы.

-147-

Дүниеден кетсем егер күнім жетіп,
Кім салар сағананы биік етіп?
Кем емес кесенеден атамекен
Көрмеген бір ескерткіш одан өтіп.

-148-

Сыйладым кітабымды шын жүректен,
Байлығым осы болды барып жеткен.
Бұл кітап алтын да емес, күміс те емес
Бірақ та қазына жоқ мұнан өткен.

-149-

Таза ауа, орта керек бәрімізге,
Бесіктегі сәбиге, көрімізге.
Табиғатты қалпына келтірмесек
Бұзылар әніміз де, сәніміз де.

-150-

Қазаққа қаны қарсы қасақы жау,
Іздегені әрқашан өсек пен дау.
Шайтанзатқа ұқсаған өзөзілге
Салынатын кез бар ма тұсау, бұғау.

-151-

Кітабын оқып шықтым “Алтын Орда”,
Ақиқатты ақыры айттық зорға.
Кетпесін ісі зая ерлерімнің
Түспесін шындық енді қамау торға.

-152-

Мен рудың жақсысын іздемедім,
Қазақ даңқы ежелден көздегенім.
Мықты болса қазағым мен де мықты,
Ұсақ мақтан өзгені сөз демедім.

-153-

Келешегін ойламай ел бола ма?
Өзгенің ақыл-ойы ем бола ма?
Атын, затын жоғалтқан тексіз тобыр
Орнықты елдерменен тең бола ма?

-154-

Мықты болсаң, алдымен өзінді тый,
Өзі ұстамды пенделер көреді сый.
Қателігің бар болса, тәубаға кел,
Күн сайын ар мен ұят, иманды жый.

-155-

Қазаққа тиген үлес аз-ақ қана,
Момын ел көнген қорлық, мазаққа да.
“Ақ көңіл, аты арымас” дегендей-ақ
Үйренген еті өліп тозаққа да.

-156-

Дерт шалып тұтасымен азса заман,
Бұзылмай қалай аман қалар адам?
Жандай боп құламаға қарсы жүзген
Тасқыннан сақтануға келмес шамаң.

-157-

Әкесі қойыпты атын Шора батыр,
Әлжуаз, нәзік туған бұл бір пақыр.
Бірақ та еткен ісін есептесең,
Алыптармен барабар түсіп жатыр.

-158-

Дүниенің ғажайыбы – Матендаран,
Танданбай кете алмайды келген адам.
Көнекөз шежіреші жазбалардың
Ішіне сыйып кеткен бүкіл ғалам.

-159-

Талайлар пайда жолын ойлап тапқан,
Айласын, адамдығын еткен мақтан.
Солардың бәрі өткінші, баяны жоқ,
Артық қазына болмайды, адалдықтан.

-160-

Әлемге аты әйгілі парсы тілі,
Жасалған осы тілде назым гүлі.
Шабыт пенен сұлулық өрнек салып
Айтылған іңкәрліктің барша сыры.

-161-

Сөздерін бұрынғы өткен ұлылардың,
Мінсіз сезіп, тереңдеп ұғынар кім?
Өзгерген енді міне ұрпақ тегіс
Білмейді кімді сүйіп сиынарын.

-162-

Алса да бірнеше тіл қатар біліп,
Қазақшаға келмепті қадам жуық.
Ұлтына қызмет етіп жарығтар ма
Адамдар өз еліне мұнша суық.

-163-

Жаратқан! Бермесең де байлығыңды,
Қия гөр қайыспайтын нарлығыңды
Түсірсең түсір мәрттік майданына,
Көрсетпе қиянат пен тарлығыңды.

-164-

Мансап, атак, байлығың өтер, кетер,
Бұйырмас мәңгі бақи бал мен шекер.
Қолдан келсе, қауымға қызмет қыл,
Одан басқа ісіңнің бәрі бекер.

-165-

Толысып білімменен ой мен санаң,
Жасына көмелеттің келдің, балам.
Таба білсең өмірлік мұратыңды,
Болмас еді күдікпен көңіл алаң.

-166-

Мәз болдық басымыздың аманына,
Қол соқтық татымсыз бен шамалыға.
Дарын, еңбек, талаптың ойнамағы
Тәуелді екен күн кешкен заманына.

-167-

Сөйленді екіленген сөздер қанша,
Сол сөзге, бұйырмасын, біреу нанса.
Тілді емес, жүректі оятқан жөн,
Десеңіз қозғалысқа түссін барша.

-168-

Басыңа келдік арнап Бұхар баба,
Әулие, дана жырау, туған дара.
Қаймықпай ханның мінін бетке айтатын
Билер жоқ бұл заманда – бар ма шара?

-169-

Ел қасіретін, есіркеп тәңірім исе,
Зұлымға қарғыс оғы барып тисе.
Халқын сатқан қарабет құлқыны үшін
Мансаптың отына өзі жанып, күйсе.

-170-

Кім татпайды тұрмыстың артық, кемін,
Қиындықсыз келмейді олжа тегін.
Бұл да болса дүниеде арттырғаның,
Артында қадір тұтар қалса елің.

-171-

Жаманға ісің түссе, күнің қаран,
Жолама мейрімсізге, келсе шамаң.
Көрсен де дүниенің дарқандығын,
Жөнделмес заты бұзық, пейілі арам.

-172-

Кездеспей өкініштің күйігіне,
Шықса пенде өмірлік биігіне.
Адамның арттырғаны сол болады –
Қалдырса жақсы үлгі сүйінуге.

-173-

Санасызға өмірдің бәрі сейіл,
Белін буып іс етпес, босқа кейір.
Хас жаманның белгісі – әуел бастан
Жақынына жаны ашып, төкпес мейір.

-174-

Дүниенің көрген жоқ ешкім шетін,
Өткен іске өкінбе, шира, бекін.
Қалың елің қадірлеп, қаумаласа,
Толмай ма ханасына көңіл жетім.

-175-

Құр үмітпен алдадық өзімізді,
Ұжмақ дедік тамұқтай кезімізді.
Еркіндіктің шыңына шықтық дедік,
Айта алмастан жүрсек те сөзімізді.

-176-

Көрсен де нелер қымбат қызық бұрын,
Өмірдің жанға рахат сәті шырын.
Төңірінің мұнысына мың шүкірлік
Анда-санда ұсынар сирек сыйын.

-177-

Заман түлкі болған соң, адам тазы,
Пайда мен қулық сауған қысы, жазы.
Икемделгіш қу менен тақыс озды,
Артта қалып дарынды өнерпазы.

-178-

Жаттанды қағидаға дүлдүл шешен,
Жан ауыртпас құр сөзге кәміл көсем.
Әділдік пен адалдық сынға түссе,
Жер бауырлап қалады бейне мешел.

-179-

Арзан сөздің дәурені жүрген шақта,
Талай арам әкімдік құрған сапта.
Арлы жандар елеусіз артта қалып,
Тасбақалар теңелген арғымаққа.

-180-

Құтқарсақ құнығудан адамзатты,
Сақтауға жол табамыз табиғатты.
Зұлымдыққа екінің бірі даяр
Сирек қой нағыз жандар шарапатты.

-181-

Қанша өкініш, күйініш қалды артта,
Тәуба дейміз өзгеріс туған шаққа.
Кеңейіп, жапырақ жайған дарағымды,
Тіл-көзден, уа, жаратқан, өзің сақта.

-182-

Қалдырып қатарын да, қауымын да,
Төкен жатыр Қаратау бауырында.
Мөңгі-бақи мекенін тапқан жанға
Қауып емес жауының, дауылың да.

-183-

Еңбектерін еліне беріп кетті,
Опасыз дүниеден жеріп кетті.
“Сөз қадірін түсінер жұртым бар” деп
Халқына ғашық көңілі сеніп кетті.

-184-

Білмейтін қауым өсті ана тілін,
Сезбейтін “тал бойымда бар” деп мінім.
Ата-тегін білмейтін мөңгүрттерге,
Пайда жоқ еткеніңмен сөзді шығын.

-185-

Неткен жан пайда менен мансап қуған,
Секілді әкімдікпен бірге туған.
Үйренген бастықтарды сөзбен алдап,
Қалмаған санасында мысқал иман.

-186-

Қоймайды ажал жақсы мен жаманды да,
Талғамайды дана мен наданды да.
Теңгереді мәрт пенен нәмартыңды,
Тексермейді сахи мен сараңды да.

-187-

Қарамайды ол даңқ пен атағыңа,
Қарайлатпас дос, туыс қатарыңа.
Шыққан күндей шырайлы шіркін өмір,
Бір мезет кідірмейді батарыңда.

-188-

Кеше ғана найқалған қанша кісі,
Бүгін марқұм. Сап болған өмірде ісі.
Жоғалмайтын асыл жоқ жер бетінде,
Мәңгілік сол – дүние қозғалысы.

-189-

Ғылымға дүрмекпенен келгендер көп,
Басатын аяғымен жерді шіреп.
Қонаққа шақырусыз келген жандай
Таппаған отыратын орынын дөп.

-190-

Жазылған қысқа ғана өмірбаян,
Ол менің тағдыр жолым тәңірге аян.
Ол жол – биік арман мен мұрат жолы
Дендер мейлің, демендер “мынау ноян”.

-191-

Бір көргенде түсінгіш ер секілді,
Ойлағаны халықтық шер секілді.
Шын мәнінде нышан жоқ адамдықтан
Жабысқан денеге арам шел секілді.

-192-

Жауыздар бар адамзат арасында,
Ізгілікке орын жоқ санасында.
Пайда, мансап жолына қиып кетер,
Өзін тауып өсірген анасын да.

-193-

Адамзат неге құмар зыянына,
Ішкілік зор кесепат зиялыға.
Шараптан іркілмесең, кездесерсін
Кесірге, кіріп-шықпас қиялыңа.

-194-

Сырты адам, пейілі арам дұшпан залым,
Арамызға кірді де, салды лаңын.
Халықты хақ дінінен адастырып
Қасиетті дәстүрдің бұзды бәрін.

-195-

Тарихын талдаймын деп елдің Хазар,
Мақала жазып бүгін болдым өзер.
Бір пайдасы халқыма тиер ме екен,
Сөздеріме патшалар салса назар...

-196-

Ел азғанда алдымен өні кетер,
Өні кетсе, өмірдің сәні кетер.
Жүрекжарды өн мен күй ғайып болса
“Құр айғай бақырғанның” бәрі бекер.

-197-

Басшының неге мұндай күмәнді ісі,
Осындай да бола ма нағыз кісі?
Сырт көзге сымбатты боп көрінгенмен,
Тез-ақ екен жалт беріп, құбылысы.

-198-

Сұлтанмахмұт ұлы ақын топтан асқан,
Сынап еді миллетін ұйқы басқан...
Мінеки ғасыр өтті содан бері
Жатыр әлі қайран ел қозғалмастан...

-199-

Такаббар болдым бір кез басқан кердең,
Мінсіз сұлу іздедім тамам елден.
Мұнартып, құр қиялдап жүрген шақта,
Көрмеппін бақытымды жақын келген.

-200-

Лепіргенмен көңілдің көк дөнені,
Уақыттың болады өз дегені.
Шіреніп қос қолыңмен тартсаң-дағы,
Өмірдің кері айналмас дөңгелегі.

-201-

Атадан Аплатон боп тусаң-дағы,
Өткен күн жеткізбейді қусаң-дағы.
Жастық шақ енді қайтып оралмайды,
Ертелі-кеш мінәжат қылсаң-дағы.

-202-

Жалған сөйлеу заманның сазы болды,
Парақорлар үкімші, қазы болды.
Бұл заманның жақсы мен жайсаңдары
Түлкі қуған кәдімгі тазы болды.

-203-

Жытқыр менен жылпостар жырғалып жүр,
Молшылыққа кенеліп ырғалып жүр.
Еткен ісі еленбей, зая кетіп,
Шын еңбекші құрметтен құр қалып жүр.

-204-

Тұрғанда денем сергек, істеп мыйым,
Шешімі еш сұраудың емес қиын.
Күресі мен ризығы кезек келіп,
Ризамын, тағдырымның көрсем сыйын.

-205-

Көп табыс таппасам да өзім үшін,
Өкінбен өткен, кеткен кезім үшін.
Ақыл, қайрат, білімнің жеткен жері –
Барлығы туып-өскен елім үшін.

-206-

Өріне шыққанымша жетпіс бестің,
Ел үшін арпалысып өмір кештім.
Арттырып жиһаз-мүлік жимасам да,
“Отанына қарыздар” демес ешкім.

-207-

Адам азса, алдымен ұят кетер,
Ұят кетсе, иманы бір-ақ кетер.
Ұятын арамдығы жеңген жанның
Сөз бен ісі айрылып, жырақ кетер.

-208-

Ең мықтаса дейді “мың жыл адамы”,
Көңілге тоқ бұл бір атақ бағалы.
Ал мен елдің шын адамы атансам,
Көңілімнің болмас еді алаңы.

-209-

Жоқты бар деп айтудан тосылмайды,
Іс пен сөзі бір жерге қосылмайды.
Өтірікті судай ғып ағызса да
Ұятқа қаламын деп шошынбайды.

-210-

Ойласаң ақылға сап парықпенен,
Медальдің атағы зор “Даңқ” деген.
Мағынасы сыяды төрт-ақ сөзге,
“Елге сіңген еңбегі анық” деген.

-211-

Біреулер бастықпын деп шіреніп жүр,
Кейбіреу қызмет іздеп тіленіп жүр.
Артық туған аяулы асыл жандар
Ғылым дәнін өсіріп, гүл егіп жүр.

-212-

Албырт шақ естелігі еске түсті,
Кеш қалдық түзетуге өткен істі.
Бәрін де өз орнына қояр едім,
Қайта оралтып әкелсе, құдырет күшті.

-213-

Көгермейді жақсысын қорлаған ел,
Жамандыққа тосқауыл қоймаған ел.
Жылпосы мен жытқыры билік ұстап,
Ақылдысы шерлі боп сорлаған ел.

-214-

Мансап пен байлық үшін арын сатқан,
Тәж бен тахыт алам деп бәрін сатқан.
Көбейді хас зұлымдар осы күнде
Ант атқан, әруақ атқан, тәңір атқан.

-215-

Пайдакүнем, нысапсыз, жылпос, епті,
Барады жалмап, жұтып төңіректі.
Адамдардың ризығын талап алып,
Бөлісуге кірісті жер мен көкті.

-216-

Үлесін иен халықтың обып алып,
Орасан ойрандап жүр олигарх.
Батпандай қылмыстарын көтере алмай,
Бір күні құрдым суға кетері анық.

-217-

Дегендей сұқ пен көзден жүрсін қағып,
Анам маған беруші ед тұмар тағып.
Сол тұмардың киесі, шарапаты
Не қатерден аман-сау қалған алып.

-218-

Еңбегіңе сай келмей көрген сыйың,
Кейде олқы жүрсе де көңіл күйің,
Қанағат қыл, тағдырға риза бол
Жылы тартқан басыңда болса үйің.

-219-

Атты жендет аяулы арысыңды,
Құлатты қол жетпестей ғарышыңды.
Қорғай алмай қадірлі қаһарманың
Бірдің емес, халықтың сағы сыңды.

-220-

Өмір шексіз көрінер жас шағыңда,
Жеделдейді талтүстен асқаныңда.
Оқтай зулап ымыртқа жеткеніңде
Ұзақтығы болмайды қас қағымдай.

-221-

Бұл күнде небір хикмет болып жатыр,
Ұры-қары имансыз толып жатыр.
Ата-жұрттың ризығын талапайлап,
Жаудан түскен олжадай обып жатыр.

-222-

Кедейлер жүр жоқшылық зарын тартып,
Байшыкештер шетінен отыр шалқып.
Отанға көк тиындық пайдасы жоқ
Жалмауыздар дөңдеді елін сатып.

-223-

Көп басшылар парызын біле алмай жүр,
Жексұрын болғанына ұялмай жүр.
Ел басқару орнына елді сорып,
Обал, сауап дегенді ұға алмай жүр.

-224-

Дүниені шайқаған болсаң да бай,
Оныңнан күн, солыңнан туса да ай,
Қазынаның бәрін жисаң, бола алмайды
Адамдарға жасаған қайырымдай.

-225-

Қазақтың соңғы ханы Кене деген,
Ар үшін ажалды де елемеген.
Жықпаған ерлік пенен намыс туын
Малшынып қан кешсе де кенереден.

-226-

Қадірлі, қайырымды, халқым менің,
Сеніменен жасайды даңқым менің.
“Жаным, арым, намысым сендік” деген
Жазылған жүрегіме антым менің.

-227-

Соры қалың қашаннан халқымыздың,
Сезбейміз не боларын артымыздың.
Трайбализм дертіне бой алдырып,
Көрсеттік төмендігін парқымыздың.

-228-

Секілді бұрылмайтын кара қабан,
Қарабет мына жігіт неткен арам.
Қара басы сау болса, жұмысы жоқ,
Бүлініп жатқанымен бүкіл ғалам.

-229-

Мағнасы бұл мейрамның терең мүлде,
Жететін мұраты бар бір өмірге.
Білгенге ұқтырады бір ауыз сөз:
“Имандылық қазығы сенімінде”.

-230-

Қасиетті хадистің бетін ашсаң,
Әрбір сөзі парасат нұрын шашқан.
Ақыл-ойдың тұнығы сарқылмайтын,
Шығарма жоқ дүниеде одан асқан.

-231-

Еңбекқор, жаны таза адал ұлдың,
Қызметімен өскенін бүгін білдім.
Қатарынан қалыспай жүргені үшін
Жаратқанға жалынып, тәуба қылдым.

-232-

Аты әйгілі, алашқа Есет батыр,
Талай жауды жапырған ақыр-тақыр.
Сан шайқастан қайтпаған қайран сабаз.
Мәңгілік мекенінде ұйықтап жатыр.

-233-

Біреуден алғаннан да берген жақсы,
Халықтың ризалығын көрген жақсы.
Жамандықты жазғырып түңілгеннен,
Ізгілікке қалтқысыз сенген жақсы.

-234-

Не пайда болмай жатып ісінгеннен,
Ондайларды надандар кісі көрген.
Қауқиған денесіне құр қызығып,
Қыранды айырмаған күшігеннен.

-235-

Шықпаған сақтық, айла шеңберінен,
Алғаны он есе артық бергенінен.
Шындық үшін бел шешіп күреспей-ақ
Келеді мол сыбаға иемденумен.

-236-

Даңққа құмартады ел несіне,
Жетпей ме болмағаның кем несібе?
Пайда не сомдап соққан ескерткіштен,
Қалмаса еткен ісің ел есінде?

-237-

Не нәрсе дүниеде ойдан жүйрік?
Оған тоқтау болмайды шынжыр, бұйрық.
Ол жетеді тереннің тереңіне,
Биіктің биігіне кетер шүйгіп.

-238-

Елміз ғой аңқау, албырт, бала мінез,
Әсерленсек, ашынсақ қайтымы тез.
Шындық пенен жалғанның айырмасын,
Сезбейміз құрдым халге келгенше кез.

-239-

Ынылдап “Бурылтайға” салсам егер,
Елестеп өткен шағым қайта келер.
Кірлеп қалған жанымды серпілдіріп,
Көңілім өкініштің жасын төгер.

-240-

Қасіретке кездесем, хал нашарлап,
Шертемін домбыраны “қосбасарлап”.
Ауыр жүгі қайғының жеңілейіп,
Қиял құсы кетеді әлем шарлап.

-241-

Тірілткен өсімдікті семіп, қатқан
Еріткен өзен, көлді мұз боп жатқан.
Көз жетпес бар әлемді гүл жайнатқан,
Күшті нәрсе бар ма екен табиғаттан?

-242-

Көз көргенге, жақынға жарқырап жүр,
Сөзіңнің астарында жатпасын зіл.
Біреуге қарап жүріп өкпе айтқанша,
Тиісті парызыңды атқара біл.

-243-

Имандылық адамды сауықтырған,
Дінсіздерден жанымыз қауіп қылған.
Жойылар ма өзәзіл шайтан мінез,
Халық пенен халықты жауықтырған.

-244-

Сақтай гөр дүлей күштің зорлығынан,
Имансыз, ұятсыздың қорлығынан.
Медет бер, жаратушы, халқымызға,
Аман жүрген шыдамы молдығынан.

-245-

Ел ғаріп азаматтық дамуы жоқ,
Жауымен күресетін қаруы жоқ.
Намыс пенен жігері тозған елге,
Не ұран, не үлгінің даруы жоқ.

-246-

Бұл тағдыр ойландырар саналыны,
Айырады есінен шамалыны.
Мәңгіліктей көрінген тірлігіміз,
Өмір менен өлімнің аралығы.

-247-

Дастарханды кең жайып, болып мырза,
Сырт адамды сөзінмен еттің риза.
Жақынына келгенде жаттан бетер,
Қатыгез жан неліктен болдың мұнша?

-248-

Жұрт келмейді ішуге тамағыңды,
Көрсеткейсін ақ, адал қабағыңды.
Адамшылық тілде емес, ділде болар,
Боямасыз танысын ажарыңды.

-249-

Кекшіл болсаң, ойыңды кір басады,
Жамандыққа жамандық ұласады.
Жақсылыққа көңіліңнен орын сайла,
Шын адамға сол ғана жарасады.

-250-

Жаман әдет – өзгенің мінін терген,
Қызық көріп өсектің соңына ерген.
“Мың ғайбат татымайды бір игі іске” –
Депті ғой данышпандар дүние көрген.

-251-

Жалқаулық өкінішке душар етер,
Өтпесін әрбір күнің іссіз, бекер.
“Қайта айналып жөндеймін” деп алданба,
Қас-қағым сәт оралмас, зулап өтер.

-252-

Шешілмейтін бір жұмбақ адам сыры,
Жақсылықтан жамандық екен сірі.
Тас пейілді жібітпес сәулесімен
Жер-жаһанға жететін күннің нұры.

-253-

Жақсы адамның ажары атқан таңдай,
Сөйлесең бір жасайсың кіршік қалмай.
Кеселдімен кездесең кері тартқан,
Болады жайлауыңды өрт шалғандай.

-254-

Қанден ит мәз болады пілге үрдім деп,
Қаскүнем шімірікпес бүлдірдім деп.
Жамандықпен көз ашқан мақтанады,
Жақсыны жығып, сағын сындырдым деп.

-255-

Өмірінді кесепат шырмамасын,
Бір шырмаса, құтылмас ғазиз басың.
Күйедей қарау жанмен арпалыссаң,
Өзіндағы күйе боп былғанасың.

-256-

Ерлік емес біреуді сүріндірген,
Ойда жоқта пәлеге ілндірген.
Адамдықтың белгісі мейірімде,
Өзгенің дәл өзіндей күйін білген.

-257-

Бақыт жолын басынан алғын таңдап,
Тұтам деме барлығын оңай қармап.
Әрбір істе айлаңды асырсаң да,
Кете алмайсың өмірдің заңын алдап.

-258-

Адамдық – асыл нәрсе бөлінбейтін,
Бөлінсе, қағаз емес желімдейтін.
Адал менен арамды өлшеп тұрған,
Таразысы бар оның көрінбейтін.

-259-

Бөрі өткінші: лауазым, тахыт деген,
Мақтанба көп жасаған уақыт пенен.
Ішкен, жеген, ұйықтаған мұрат емес,
Адам жасы өлшенер бақытпенен.

-260-

Махаббат ерте сөнсе, ол бір арман,
Кейінгі көрген қызық бөрі жалған.
Боласың қолды жайған сұраншыдай,
Қапыда жол азығын таусып алған.

-261-

Лайық ілтипатпен, құрметімен,
Кетсең де мекеменің қызметінен.
Тірліктің таусылмайды сұраулары,
Адамдық босамайсын міндетінен.

-262-

Оралып келсе көктем жыл айналып,
Жасарар жердің жүзі шырайланып.
Көңілдің өшіп кеткен мерекесі,
Қайтадан келер ме еді бір айналып.

-263-

Өзіңсің үміт еткен ұлым менің,
Медетім, көңілдегі күнім менің.
Өмірдің сенсің берген сыбағасы,
Сен десем таусылмайды жырым менің.

-264-

Атыңнан айналайын алтын қызым,
Жылытқан ақылымен көңіл сызын.
Ауыр ойлар жанымды басқан шақта,
Сені көрсем жарқырар қоңыр күзім.

-265-

Деменіз басқа қатер келер қайдан,
Кездейсоқтық болар деп ерте сайлан.
Әрбір күнгі ісіңе барынды сал,
Тұрғандай сені күтіп соңғы майдан.

-266-

Қимаса егер көп қызық тағдыр саған,
Шарқ ұрма болмайтынға болып алаң.
Өтесең адамшылық парызынды,
Кем болмас ешкімнен де сенің бағаң.

-267-

Қол жайып, тілеу тілеп елдер бұрын,
Перзентті көруші еді балдай шырын.
Қара бастың қақшиған қамын ойлап,
Баладан безетіндер шықты бүтін.

-268-

Ерлер кетіп ежелгі биігінен,
Салт бүлінді бассыздық күйігінен.
Үсті-басы малынған әйелдер жүр,
Жұрдай боп инабаттың киімінен.

-269-

Бұл неткен қорғаны жоқ панасыз ел,
Әкімі көп болса да, ағасыз ел.
Азаматтық санасы оянбаған,
Әркімдерге жем болған бағасыз ел.

-270-

Кетсем де ұзақ жылдар сенен жеріп,
Жүрегім тыншымапты бұған көніп.
Ешқашан ұмытылмаған асыл бейнен
Тебіrentті мен ғаріпті түсіме еніп.

-271-

Зерттелмей жатыр әлі ұлы қыпшақ,
Кем болмаймыз тарихтың тілін ұқсақ.
Мұраны таразылап, толғап, екшеп,
Пайымдап парасатпен шыңға шықсақ.

-272-

Жүлде алмақшы шын жүйрік жаратпай-ақ,
Озбақшы елден кезекке қаратпай-ақ.
Бабасынан қалған бір мирасындай,
Жабысады мансапқа талақтай-ақ.

-273-

Өкінбеймін төрден – сый алмадым деп
Темір белгі киімге таңбадым деп.
Киім тозар, темірді тот та басар,
Айтсам болды халықтың арманын тек.

-274-

Өмір жолы шытырман, алмағайып,
Жығыласың сәл кетсең, жолдан тайып.
Дүниені сапырған небір ерлер,
Шұқанаққа сүрініп болған майып.

-275-

Болымсызды мақтадық, ұялмадық,
Шын жақсыға мәртебе қия алмадық.
Бүрі кеткен табандай жылмағай боп,
Нығыз басып бір жерде тұра алмадық.

-276-

Жақсы менен жаманды айырмадық,
Ұятсызды бетінен қайырмадық.
Жөн білмейтін тексізді жетекші қып,
Құмға батқан қайықтай қайырладық.

-277-

Махаббат аяқ асты қалса да аңырап,
Көп жүрдім алдарқатып, көңілді алдап.
Бірақ та арзан ермек сеп болмады,
Көрмек ем үзілгенді қайта жалғап.

-278-

Екі нәрсе әзелден сыр мен сымбат,
Сыр жоғалса, арзандар небір қымбат.
Сөз бен іс тартқан кезде әр тарапқа
Адамның қасиеті қалай тұрмақ?

-279-

Жайнаған лала гүлмен жердің беті,
Құлпыраған көз жеткісіз шегі, шеті.
Қызыл, жасыл, сарыға бояп қойған,
Суреткер – табиғаттың құдыреті.

-280-

Ай батады біртіндеп толғаннан соң,
Гүл, бөйшешек жоғалар солғаннан соң.
Тірліктің де кемиді қызықтары,
Таныс, біліс азайып болғаннан соң.

-281-

Тамылжыта сөйлесе бұлбұл дерсін,
Төрт аяғын тең басқан дүлдүл дерсін.
Сынаптай жылпостығын көргеніңде
“Қайдан душар болды бұл құрғыр” дерсін.

-282-

Имансыздар көбейді данасынған,
“Жер сатылсын” деп дәйім аласұрған.
Ертедегі Антейдей тұншықтырып
Елді айырмақ туған жер-анасынан.

-283-

Үй өртеп аты шыққан Герострат
Аңыз деп ойлаушы едік қалған жырақ,
Үй түгіл елді жоймақ тойымсыздар,
Шошынбас жер жарылса, аспан құлап.

-284-

Көрсө де қанша қорлық қазақ елі,
Жаулардан мұқалмаған жан-жігері.
Айрылып рухынан, дәстүрінен
Осы ғана болды ма жеткен жері?

-285-

Сан дұшпанды тойтарған елге шапқан,
Халық едік үмітті болашақтан.
Енді өзгеге қарауға бетіміз жоқ
Жамылды атак: “шет жұртқа бала сатқан”.

-286-

Түгел сатып бітірсек қазақ жерін,
Көз жасымен толмай ма теңіз, көлің?
Шетте жүр ғой қазақтың үштен бірі
Оралғанда оларға бар ма телім?..

-287-

Қиратып Отырарды жаулар өктем,
Талай ғасыр халықты зар еніреткен.
Жоғалғанды қайта іздеп ер Асантай
Еліне мәңгілікке табыс еткен.

-288-

Адамдар көп дүниенің көзін тапқан,
Істеген жақсылығын пұлдап сатқан.
Қылаудай кісілікке кір шалдырмай
Жігіт қайда Бектастай елге жаққан.

-289-

Табылып еңбегімен аброй тәжі,
Адам сирек қауымды еткен разы.
Ісі, сөзі, пиғылы көпке үлгі
Хақ мұсылман бүгінгі Ыбрай қажы.

-290-

Зор атаққа талайдың бар таласы,
Сын майданда танылар шын бағасы.
Ел мәрттігін ер ғана асқақтатар
Дейтуғын: “жаным – ардың садағасы”.

-291-

Бейне бір таң шапағы алтын арай,
Нұр төккен хақ дінімен елге талай.
Жарты өлемге таратқан имандылық
Қасиетті жер бар ма Түркістандай!?

-292-

Жерлер көп мәртебелі, аты шыққан,
Даңқыннан, айбарынан жаулар ыққан.
Мен туған жер Қаратау – кара шаңырақ
Бір емес, күллі қазақ кие тұтқан.

-293-¹

Жұрт құмар Гиннестің кітабына,
Дегендей: “пайдасы бар атағыма”.
Мен етемін қызмет халық үшін
“Жақсы үлгі қалдырсам” деп ұрпағыма.

-294-

Мақтана алман “патшамын, уәзірмін” деп,
Елді билеп, еңсеріп жатырмын деп.
Жұбатамын көңілді ұлтым үшін
“Әрқашан да бейнетке өзірмін” деп.

-295-

Қасиетті кітап ол, аты Құран,
Құран сөзін қайтала, тапсаң иман.
Бұл кітаптың салмағы ауыр тартар
Жер жүзінің қазына байлығынан.

-296-

Қазақ жерін бөлдірмей сақтау мұрат,
Ата-баба парызын ақтау мұрат.
Байлыққа көп құнықсаң көзің тоймас,
“Қанағат” деп бір мезгіл тоқтау мұрат.

-297-

Менің әкем жан емес білім қуған,
Еңбек десе, ер еді белін буған.
Үлгісінің үлкенін алдым білем
Халқына қамқорлығы дайын тұрған.

-298-

Еркінді билеп алса жебір құлдың,
Жинасаң таудай қылып дүние мүлкін.
Қарынбайдай жұтылып қара жерге
Айрыларсын бәрінен ақыры бір күн.

-299-

Даналармен тілдесіп құрсаң кеңес,
Ешбір адам бұл ісің әбес демес.
Басыңнан бағың тайып кеткен күні
Бар жиғаның бір күнде болар елес.

-300-

Үкімдарлар кемелдік дәмін татқан,
Аулақ болар даңғаза, құр атақтан.
Жақсы адамға жарасқан сыпайылық –
Артық нәрсе жоқ сабыр, қанағаттан...

-301-

Жаратқан, шүкір, өмір бергеніне,
Аралап дүниені көргеніме.
Тірліктің тиесілі дәмін татып,
Аллаға, жақсылыққа сенгеніме.

-302-

Көп оқысаң, қазына, білім болар,
Үлгілі ұрпақ жемісі шырын болар.
Шошқа тікен секілді ұл өсірсең,
Жақсы әдетке үйрету қиын болар.

-303-

Ойласаң ой туады ой соңынан,
Жол басталар жалғасып жол соңынан.
Бұл күнде көп танысты таба алмайсың
Келген жандай кешігіп той соңынан.

-304-

Қастер тұтып оқитын тамам халық,
Зор игілік шыққаны – “Сияр Шәриф”.
Имандылық іздеген пақырларға.
Көп өнеге кітаптың берері анық.

-305-

Иланып рия сөзге шырын-шекер,
Мақтан күтіп өмірден өтпе бекер.
Алып батыр, данышпан дегізбей-ақ
Еңбегіңмен еленсең, сол да жетер.

-306-

Ең жақсысы – айтылса сөз орнында,
Киімдікке жарайды боз орнында.
Өмірге кірпіш болып қаланғаның –
Пайдалы бола білсең, өз орнында.

-307-

Бағбан тігер көшетті тал болсын деп,
Малшы бағар ботасын нар болсын деп.
Ұл мен қызды үмітпен мәпеледім,
Тұла бойы намыс пен ар болсын деп.

-308-

Токтаусыз алға тартқан өмір керуен,
Белгісіз асатыны қанша белден.
Адамның бұл жалғанда арттырғаны –
Жақсылықты аямау қолдан келген.

-309-

Адасқан көзсіз көрдей біз бір пәндө,
Тынымсыз күнө қосқан шыбын жанға.
Тазартуға кірленген ішімізді
Сала гөр тура жолға өзің алла!

-310-

Болмаса да мансабың елден ерек,
Достық пенен махаббат тұрсын жебеп.
Дүниенің кемдігі уайым емес,
Керегі – мейірім мен ыстық жүрек.

-311-

Жақсы-ақ нәрсе намазға жығылғаның,
Шын көңілмен аллаға сыйынғаның.
Бәрінен де абзалы біле білсең –
Кесепат мінездерден тиылғаның.

-312-

Қасиет көбеймейді жыл өткенмен,
Несі қызық күндердің тізбектелген?
Ішкен, жеген, ұйықтаған мұрат емес,
Артығы жоқ адамды риза еткеннен.

-313-

Жолына түстік міне екі мың жыл
Талайлар “жаңа жыл” деп лепіріп жүр.
Мың жылдық ой оралсын басымызға
Соңынан қалмау үшін өкініп құр.

-314-

Сөз емес мансап, атақ, ақша, бұйым,
Алармыз бұйырған күн тағдыр сыйын.
Бәрінен де “қош демей” жалт бұрылып.
Жастықтың кеткеніне көну қиын.

-315-

Талайлар талмай іздеп жер төресін,
Мақтайды туған елдің әр төбесін.
Қала жоқ теңесетін Түркстанға,
Тарихтың өзі берген мәртебесін.

-316-

Орындалса алладан келген үкім,
Жасайды дүниеде елдер бүтін.
Имандылық жолынан таймағандар
Әкеледі әлемге достық, бітім.

-317-

Пысық көп қырқын жиса қыр аспаған,
Ер мінезді жандар кем құлаштаған.
Күйбіңі от басынан ұзамайтын,
Тұлға боп жарыта ма шардақ-шабан.

-318-

Әзелден дүрмек қалың, сырлас сирек,
Ойлы адам жалғыздықтың кебін кимек.
Барлық пенен жоқтықтың бәрі алдамшы
Баянды сол – алланы танып, сүймек.

-319-

Өткен небір ғажайып ғұламалар,
Білген адам таңданып тұра қалар.
Табиғаттың олар да ескерткіші
Құламайтын мәңгілік мұнаралар.

-320-

Сырынды тежеп ұста, шашпа босқа
Талғамды болсын сөзің қас пен досқа.
Байқаусыз, байлауы жоқ айтылған сөз,
Таяқ боп қайта айналып тиер басқа.

-321-

Түземек боп сынаумен елдің мінін,
Өтті талай жылдарым, айым, күнім.
Бірақ мін көбеймесе, азаймады
Болғанын енді білдім сөзім шығын.

-322-

Әлемдік ізгілікті арман етіп,
Көрмепті мұратына ешкім жетіп.
Ендеше, тәубаға кел міскін пенде
Қанағат пен сабырды серік етіп.

-323-

Ертеде таныс болдым бір қызбенен,
Аты да әсем еді Құндыз деген.
Сол қыздың нұр төгілген ақ дидарын,
Тең көрдім аспандағы ай, жұлдызбенен.

-324-

Кезінде әрекетке бармай өктем,
Ауа қармап, бос қалдым, құр ниетпен,
Өкіндіріп сол бір қыз ғайып болды
Секілді ай мен жұлдыз батып кеткен.

-325-

Ел біледі қаһарман талай жанды,
Соның бірі-Мехмет Қараманлы:
Түрік тілінің көтеріп мәртебесін
Өшпейтіндей атағы қалды мәңгі.

-326-

Ісі түссе, келеді құшақ жайып,
Пайда жоқта кетеді көзден тайып.
Дос, пікірлес, жанашыр іздегенде,
Төбесін көрсетуі алмағайып...

-327-

Ғалым болған кітапқа үңілмей-ақ,
Атақ алған еңбегін сіңірмей-ақ.
Ұстаз атын жамылып жүргендер бар
Бұлағынан білімнің сімірмей-ақ.

-328-

Байқоңырдан кеме ұшса, көкке самғап,
Сахараны жел, дауыл кетер шарлап.
Кеме ұшса, Ресейге ақша жауып
Қазақ жерін қисапсыз зардап шалмақ.

-329-

Кеңге сал әрқашан да көңіліңді,
Тарылта ізгі іске пейіліңді.
Қазынаң таусылмайтын сол-ақ болар, —
Сақтасаң жүрегінде мейірімді.

-330-

Имандылық — сенімің, сырың болса,
Адастырмас ұстазың — пірің болса.
Кеш бастаған кенжелеп жүруі хақ
Жақсы жолға түсуің бұрын болса.

-331-

Ез болып, құлдай өмір сүрсең егер
Жалынышпен жақсылық, деме, келер.
Ерлер ғана қайтарар жаудың сесін
Өзі өлсе де, “жастығын алып өлер”...

-332-

Биікке дарыныңмен шықсаң өзің,
Әлемге құдыретті жетсе сөзің –
Қамықпа, күншілдердің ғайбатынан
Қалқалап жапқан бар ма күннің көзін?

-333-

Ақиқатты төрк еткен туды заман,
Іс тұтқасын ұстады жөңіл надан.
Адалдықтың тамырын қырқып жатыр
Қара көңіл қасақы, пейілі арам.

-334-

Бұл заманның паролі пара деген,
Пара бермей істерің шала деген.
Қоғамға кеулеп кірген бұл бір індет,
Жойылмайтын ешқандай шараменен.

-335-

Оқығаны шамалы бұтып-шатып,
Шын білімнің көрмеген дәмін татып.
Кісілік әліппесін тауыспай-ақ
Жүрсем дейді әлемді таңырқатып.

-336-

Шындық іздеп кезсе де жердің үстін,
Тыянақ таба алмайды ғаріп, міскін.
Уәде мен қарардың байлауы жоқ
Арасы айшылық жол сөз бен істің.

-337-

Ел едік шарапаты таң боп атқан,
Дархан көңілі әлемді таңырқатқан.
Шынымен аздырмақ па өр халықты
Көзқаман тілін, дінін, ділін сатқан?..

-338-

Өркениет бесігі – Бағдатым-ай,
Естілер ме жаһанға жан датың-ай!
Обыр, озбыр, жалмауыз, азғын жауыз
Қоймақшы ғой үстіңнен танды атырмай.

-339-

Туған елін қорғаған Шешен батыр,
Біреуінің ерлігі жүзге татыр.
Қара жүрек, қайырымсыз, қарақшының
Көзін жойып, азаттық алар ақыр...

-340-

Салғанда түрік еліне жаулар бүлік,
Кім еді хас дұшпанды шыққан түріп?
Еліне қажымайтын берген рух,
Оның аты – Мұстафа Ататүрік..!

-341-

Азаттық! Асыл сөз жоқ сенен өткен,
Ел даусы, күн болар ма, шығар өктем?
Бақыттымыз тағдырдың сәті туып,
Оралса намыс, ерлік алыс кеткен.

-342-

Міз бақпайды имансыз зұлым патша,
Әскері әлсіз елді қырып жатса.
Зар илейді “Лаңкесті жояйық” деп,
Қарсыластан таяқтың дәмін татса...

- 343 -

“Ел мен елді өзара қырқыстырып,
Қоятын өзім”, депті, шайтан бұзық.
Жаратқан! Адамдарға парасат бер,
Шығуға өзөзілдің торын үзіп.

- 344 -

Демеймін: “елден асқан болсам ірі”,
Аллаға құл пенденің мен де бірі.
“Халқыма қызметімді ұзақ қыл” деп,
Сұрадым жалбарынып Қадыр түні...

Рахманқұл Бердібай
Рубаилар

Редактор Сейдолла Садықұлы
Техникалық редактор Ұлықбек Ергешов

Қожа Ахмет Ясауи атындағы Халықаралық
қазақ-түрік университетінің
баспаханасында басылды.

Таралымы 1000 дана.

Түркістан қаласы, университеті қалашығы